

eficode

Finna ja e-aineistot

Kansalliskirjasto

Riitta Peltonen ja Maria Virtanen

Käyttäjätutkimus

Terhi Väistö

Mikael Sainio

22.5.2019 | Tiivistelmä

Kansalliskirjaston Finna-käyttöliittymälle tehtiin käyttäjätutkimus huhtikuussa 2019. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten opettavat tutkijat (tässä tiivistelmä tutkija-opettajat) ja opiskelijat hakevat ja käyttävät e-aineistoja ja Finnan korkeakoulukohtaisia käyttöliittymiä. Tarkempia tutkimuskysymyksiä olivat:

- Mitkä ovat tutkijoiden ja opiskelijoiden tarpeet liittyen e-aineistoihin?
- Mitkä ominaisuudet hakupalveluissa ovat heille erityisen tärkeitä?
- Missä ovat nykyiset ongelmat e-aineistojen löydettävyydessä ja käytössä?

Tutkimuksessa haastateltiin Finnan käyttäjiä kolmesta eri kohderyhmästä: informaattikkoja, tutkimusta tekeviä opettajia ja opiskelijoita. Tutkimus toteutettiin kahdessa korkeakoulussa: Metropolian Ammattikorkeakoulussa ja Oulun yliopistossa, joissa kummassakin on käytössä Finnan käyttöliittymä.

Metropolian ammattikorkeakoulusta tutkimukseen osallistui informaattikko, kaksi opiskelijaa (tekninen ala ja sairaanhoitaja) ja yksi tutkija-opettaja (tekninen ala). Oulun yliopistosta tutkimukseen osallistui informaattikko, kolme opiskelijaa (kasvatustieteet, lääketiede, biologia) sekä neljä tutkija-opettajaa (ympäristöterveys, biologia, varhaiskasvatus, psykologia).

Haastatteluista 10 tehtiin kasvokkain ja kaksi Skypea välityksellä. Informaattikojen haastattelut tehtiin ennen muiden ryhmien haastatteluita,

jotta saataisiin kokonaiskuva siitä, miten korkeakoulussa aineistoja käytetään ja niiden käyttöä opetetaan.

Tutkija-opettajien ja opiskelijoiden haastatteluissa keskusteltiin aluksi osallistujan taustasta. Tämän jälkeen siirryttiin e-aineistoihin liittyviin kokemuksiin sekä opetuksessa että tutkimuksen (opiskelijoilla opinnäytetyön) tekemisessä. Haastateltavat näyttivät, miten he e-aineistoja etsivät ja käyttävät ja muilla hakukoneilla tehtyjä hakutapauksia käytiin läpi myös Finnan käyttöliittymässä. Haastateltavat myös näyttivät miten he käyttävät korkeakoulunsa Finnaa.

Tämä on tiivistelmä tutkimuksen tuloksista.

E-kirjat opetuksessa

Haastateltavat kokivat, että e-kirjojen käyttöliittymä ei varsinkaan opetuskäytössä ja tenttiin lukemisessa ole yhtä hyvä kuin perinteisten kirjojen. He kuitenkin olivat tyytyväisiä siihen, että e-kirjoja on yleensä tarpeeksi saatavilla, toisin kuin fyysisiä kirjoja.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat käyttäneet e-kirjoja. Kukaan osallistujista ei kokenut, että heillä olisi lähiaikoina ollut erityisiä ongelmia e-kirjojen käytön kanssa. Osa haastateltavista muisteli, että e-kirjojen käytössä on ollut ongelmia aikaisemmin, mutta nykyisin niiden käyttö sujui ihan hyvin.

Haastateltujen mielestä e-kirjojen käyttöliittymä ei ole kaikkiin opiskelu- ja opetustilanteisiin paras mahdollinen. E-kirjat toimivat yhden opiskelijan mielestä hyvin esseitä kirjoittaessa, mutta tentteihin lukemiseen ja opetuskäyttöön e-kirjoja pidettiin hankalampina niiden käyttöliittymän vuoksi. E-kirjoihin oli kuitenkin tyydytty, luultavasti juuri niiden paremman saatavuuden vuoksi.

Opetuskäytössä tutkija-opettajat käyttivät tentaattorin kappaleita, ja he kokivat oleelliseksi, että he pystyivät selailemaan kirjaa.

Tiedonhaun kurssit ja e-aineistojen käytön oppiminen

Opiskelijoiden on käytävä tiedonhaun kursseilla ja tämä näkyi selvästi myös opiskelijoiden valmiuksissa käyttää e-aineistoja, esimerkiksi tietokantoja.

Opiskelijat eivät pitäneet alkuvaiheen tiedonhaun opastuksia toimivina, tai he eivät olleet osallistuneet kursseille. Opiskelijat olivat harjoitelleet tiedonhakua itse tai kysellyt apua kavereilta. Samoin kuin tutkija-opettajien haastatteluissa, opiskelijat mainitsivat yrityksen ja erehdyksen tavan oppimiseen. Tiedonhaku ei ole tyypillisesti mitenkään systemaattisista vaan lähinnä sattumanvaraista teksteihin tutustumista.

Suurin osa opiskelijoista oli päätyneet käyttämään yhtä tai kahta tietokantaa. Käytetty tietokanta oli valikoitunut lähinnä sen mukaan mikä oli omalla alalla tärkein, mutta myös käytön helppouden mukaan. Opiskelijat tuntuivat tekevän yhden tietokannan sisällä suhteellisen yksinkertaisia hakuja. Metropolian opiskelijat käyttivät useampaa tietokantaa.

Tutkija-opettajat opiskelijoiden tukena tiedonhaussa

Tutkija-opettajilla oli erilaisia kokemuksia opiskelijoiden valmiuksista tieteellisten artikkeleiden etsimiseen. Pääosin he kokivat opiskelijoiden olevan suhteellisen valmiita e-aineistojen käyttöön. Esimerkiksi lääketieteessä opiskelijat olivat jo suhteellisen valmiita tietokantojen käyttäjiä käymiensä

kurssien takia.

Tutkija-opettajilla oli erilaisia rooleja liittyen opiskelijoiden opastamiseen e-aineistojen käyttöön. Erot voivat johtua osittain tiedekunnista. Esimerkiksi kasvatustieteellisessä tiedekunnassa työskentelevä ohjeisti ja opasti opiskelijoita kädestä pitäen e-aineistoihin tutustumiseen.

Tutkija-opettajat olivat myös ohjanneet opiskelijoita kirjaston informaattikkojen opastukseen tai varanneet opiskelijaryhmälle käynnin informaattikon luokse. Yksi tutkija-opettajista oli pyytänyt informaattikon mukaan luennolle, ja tämä oli toiminut hyvin.

Korkeakouluissa olisi tärkeä tunnistaa, millä ryhmillä on vaikeuksia tiedonhaussa ja e-aineistojen käytössä ja pyrkiä tukemaan näitä ryhmiä. Aloilla, joilla opiskelijoilla ei välttämättä ole valmiuksia tieteellisen tiedon löytämiseen, opettajan rooli korostuu. Opettaja voisi kannustaa entistä enemmän ottamaan informaattikkoja mukaan kursseille siinä vaiheessa, kun opiskelijat joutuvat ensimmäisiä kertoja tieteellisiä artikkeleita etsimään ja motivaatio oppimiseen on korkea, jotta kurssista selviytyy kunniakkaasti.

Yritys erehdys: Tiedonhaun oppiminen

Tutkija-opettajat kuvasivat tutkimuksen tekoon liittyvää tiedonhakuja yrityksen ja erehdyksen menetelmäksi. Tutkija-opettajat olivat kehittäneet omia tapojaan artikkelien etsimiseen ja tuntuivat rutiininomaisesti toistavan näitä. Tutkija-opettajilla tuntui olevan suhteellisen vähän aikaa uusien tiedonhakutapojen opettelemiseen ja vaikei sitä haastatteluissa mainittu, kynnys informaation opastukseen menemiseen voi osalle olla suuri.

Tyypillinen tapa hakea aineistoja oli polkujen kautta. Yhden hyvän artikkelin löydettyään tutkija-opettajat siirtyivät uusiin artikkeleihin lähdeluettelon kautta.

Suurimmalla osalla oli yksi tai kaksi tuttua tietokantaa, jota he käyttivät tiedon etsimiseen. Yhden tietokannan opittuaan tutkija-opettajat tuntuivat käyttävän lähinnä sitä. Syitä yhden tietokannan käyttöön oli sen käytön tutuus ja luotto siihen, että tietokannasta löytyi suurin osa omalle alalle oleellisista tieteellisistä artikkeleista.

Suurin osa tutkija-opettajista koki, että he eivät käyttäneet aineistoja niin tehokkaasti ja systemaattisesti kuin olisi mahdollista. Tutkija-opettajilla oli myös ymmärrys siitä, että jotain jää aina myös tiedonhaun ulkopuolelle, eikä esimerkiksi kaikkia työkaluja voi hallita.

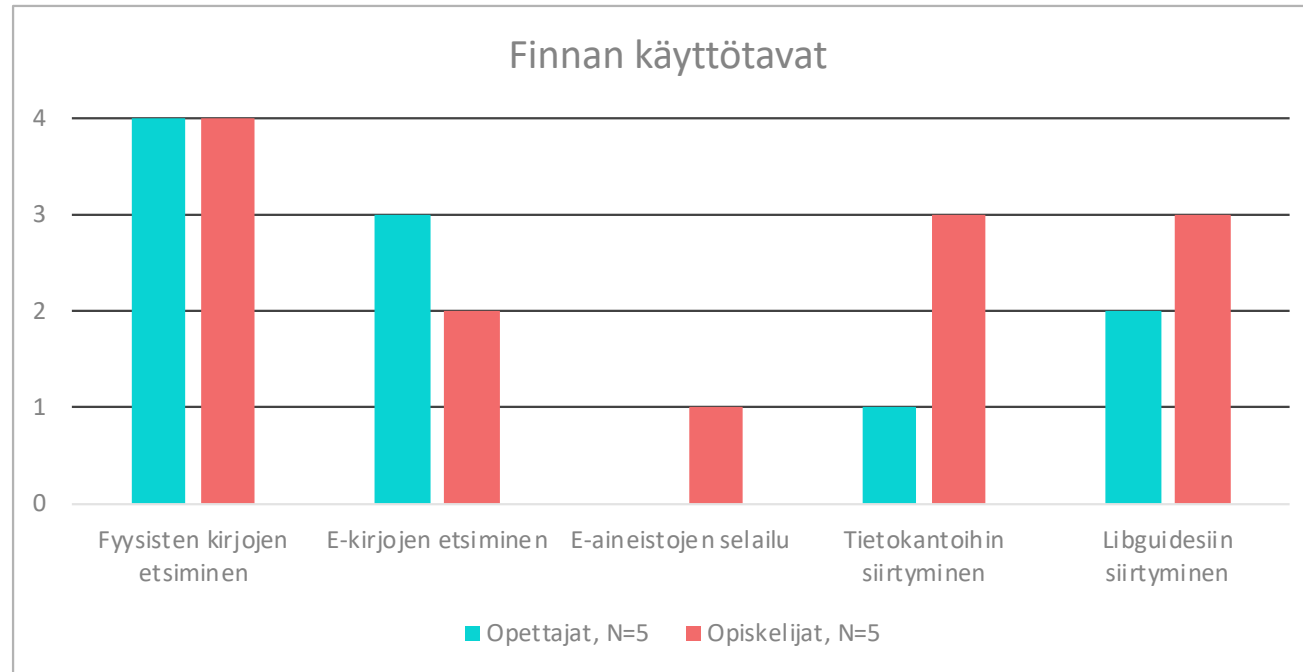
Tutkija-opettajalla oli toiveissa pystyä käyttämään aineistoja entistä systemaattisemmin. Esteenä oli usein kuitenkin ajanpuute. Yksi tutkija-opettaja mainitsi, että opiskelijoilla voi olla hyvinkin aiheesta enemmän tietoa, sillä he käyvät kirjaston tiedonhankinnan kursseilla. Kukaan tutkija-opettajista ei kertonut käyneensä kirjaston tiedonhaun opastuksissa itse. Kirjaston apua käytettiin kuitenkin muissa tilanteissa.

Tutkija-opettajat tunnistivat, etteivät heidän tiedonhaun tapansa ole optimaalisia ja monet kaipaisivat enemmän tukea tiedonhaussa. Tutkija-opettajille voisi järjestää esimerkiksi lyhyitä tiedonhaun tietoisuuksia, joihin voisi osallistua myös verkon välityksellä.

Tutkija-opettajat olivat tottuneet käyttämään vain muutamaa tuttua tietokantaa. Heitä voisi opastaa tiedonhakuun laajemmin ja kertoa esimerkiksi mahdollisuudesta hakea e-aineistoja Finnassa.

Kuten kuvaajasta käy ilmi, Finnaa käytettiin lähinnä fyysisten kirjojen ja e-kirjojen etsimiseen, sekä tietokantoihin että tieteenalaoppaisiin siirtymiseen. Suurin osa haastatelluista etsi kirjaston fyysisiä kirjoja Finnan kautta.

Yksi opiskelija selaili e-aineistoja Finnassa (eli käytti e-aineistot välilehteä), mutta hänellekään Finna ei ollut ensisijainen tiedonhakukanava, vaan hän käytti pääasiassa yksittäistä tietokantaa.

Informaattikkojen näkemys Finnasta

Tiedonhaun opastuksessa toinen informaattikoista kertoi ohjaavansa opiskelijat Finnaan aloilla, joilla korostuvat suomenkielinen aineisto sekä kirjat tieteellisten artikkelien sijaan.

Informaattikot eivät ohjeistaneet opiskelijoita käyttämään Finnan e-aineistotvälilehteä tehokkaaseen tieteellisten artikkeleiden hakemiseen. Finnaa käytettiin satunnaisesti joko yleisesti tiedonhaun kartoitusvaiheessa tai jo nimeltä tiedetyn artikkelin etsimiseen.

Informaattikot eivät täysin luottaneet Finnan hakuun. Informaattikot olivat epävarmoja siitä, miten Finna toimii eivätkä pitäneet sitä kovin luotettavana hakutapana.

Toinen informaattikoista muisteli, ettei Finnan haku hae kaikista tietokannoista eikä haku toimi aina täysin loogisesti. Käyttöliittymää toivottiin selkeämmäksi ja mahdollisimman yksinkertaiseksi. Ongelmaksi koettiin myös se, että Finnan haulla materiaalia, erityisesti muuta kuin tieteellisiä artikkeleita tulee paljon, joten hakutulosten rajaamista joutuu tekemään enemmän.

Yksittäisenä ongelmana mainittiin viime syksynä ollut ongelma, että hakua ei pystynyt rajaamaan kokotekstiin. Asiasta ei tiedotettu tarpeeksi ja se haittasi käyttöä.

Tutkija-opettajat ja Finnan e-aineistot

Kukaan tutkija-opettajista ei käyttänyt aktiivisesti Finnan e-aineistot-välilehteä ja monet heistä olivat yllättyneitä sen olemassaolosta.

Yksi tutkija-opettajista oli tietoinen siitä, että Finnan e-aineistoista voi etsiä tieteellisiä artikkeleita, mutta hän ei luottanut löytyvän aineiston laatuun ja kokotekstien saatavuuteen.

Haun tehtyään yksi tutkija-opettajista mietti, mitä hakutuloksia Finnan e-aineistojen kautta löytyy. Haun tehtyään tutkija-opettajat olivat kuitenkin pääasiassa tyytyväisiä hakutuloksiin

Opiskelijat ja Finnan e-aineistot

Myöskään opiskelijat eivät yhtä lukuun ottamatta hakeneet tieteellisiä artikkeleita Finnan kautta. Myös suurin osa opiskelijoista oli yllättyneitä siitä, että sivuilta pystyi hakemaan suoraan e-aineistoja.

Hakutulokset nähtyään osa opiskelijoista oli edelleen epäileväisiä hakutulosten suhteen. Esimerkiksi Finnan tarjoamien hakutulosten laajuus ei ole vain hyvä asia. Yksittäisistä tietokannoista pidettiin sen takia, että ne antoivat relevantit,

vertaisarvioidut tulokset heti.

Kerrotaan tutkija-opettajille ja opiskelijoille Finnan peruskäytöstä ja siitä miten se toimii: miten Finna hakee mistäkin tietokannoista ja miten kokoteksteihin on mahdollista päästä.

Haku ja kokotekstin löytäminen

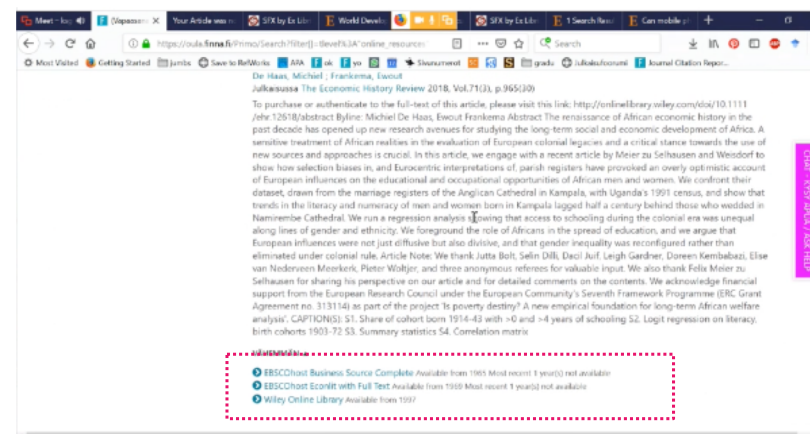
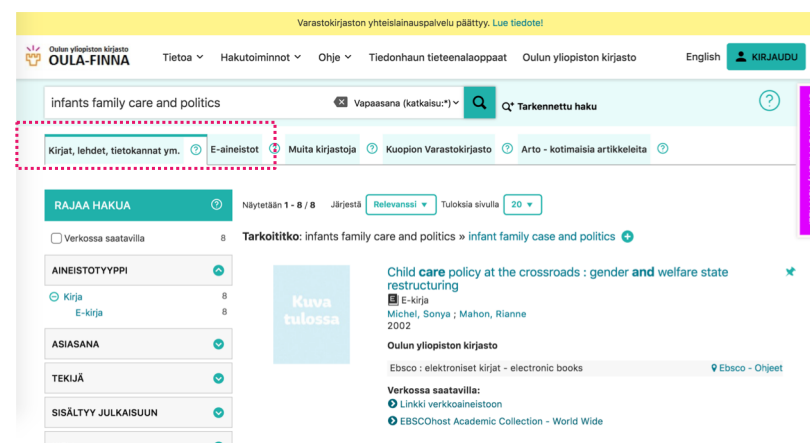
Suurimmat ongelmat Finnan käytettyydessä liittyivät hakutulosten löytymiseen ja kokotekstiin siirtymiseen. Hakutuloksissa osallistujat huomasivat vain harvoin e-aineistot-välilehden, joten he olivat haun hakevan vain kirjoja. Heidät piti erikseen ohjata e-aineistot välilehdelle.

Etusivun haku-kentässä ei myöskään kerrota, mistä sisällöstä haku tehdään.

Pudotusvalikko, joka aukeaa kun hakukenttään kirjoittaa hakusanan, saattaa johtaa kokemattonta käyttäjää harhaan, sillä kaikki sen sisältämät termit eivät ole yksiselitteisiä.

Haut eivät aina myöskään onnistuneet, mihin saattoi vaikuttaa myös osallistujien osaaminen.

Kokotekstiin siirtyminen tuotti osallistujille hankaluuksia. Hakutuloksista ja artikkelinäköymästä ei selkeästi käy ilmi, onko kokoteksti saatavilla ja miten siihen siirrytään.

Muut tietokannat

Osallistujien kokemuksia tietokannoista:

- **Google Scholarin** parhaita puolia on se, että listalta näkee helposti onko kokoteksti saatavilla ja mistä PDF:n saa. Käyttäjät myös luottivat siihen, että palvelun listaus artikkeleista on kattava. Scholarin puutteena nähtiin ennen kaikkea hakutulosten rajaamismahdollisuudet.
- **Pubmed**-tietokannassa hyvää oli, että käyttäjä pystyi rajaamaan näkyviin pelkät Review-artikkelit. Lisäksi ennakoivasta tekstinsyötöstä ja tarjoamista pidettiin. Samoin tehtyjen hakujen listaamisesta "Recent Activity". Lisäksi hyvää oli se, että suomenkielisestä Käypä hoito -suosituksista oli suora linkitys PubMedistä saataviin englanninkielisiin artikkeleihin.
- **Scopusen** käyttöliittymä on selkeä ja rauhallinen. Reunassa olevista rajauksista pidettiin ja niitä oli helppo käyttää.
- **Cinahlin** käytön haasteena nähtiin liian monipuolinen rajaamismahdollisuus, joita hyödyntämällä tuleekin helposti rajanneeksi itseä kiinnostavat artikkelit hakutuloksesta pois.
- Proquestin hakumahdollisuudet koettiin pelkistetyksi, mutta riittäväksi koska etukäteen pystyy rajaamaan tärkeät "Full text" ja "Peer reviewed" -rajaukset.
- **Emerald Insightissa** hyvänä pidettiin mahdollisuutta valita "Only content I have access to" koska kaikki olivat lähinnä kiinnostuneista niistä artikkeleista, jotka saa heti ilmaiseksi käyttöönsä.
- **ScienceDirectissä** pidettiin siitä, että käyttöliittymässä näkyi muiden samaa

artikkeliä lukeneen muita selailemia artikkeleita.

Yhteenveto

Tarpeet e-aineistoille ja ongelmat e-aineistojen käytössä

Tutkija-opettajat ja opiskelijat tuntuivat käyttävän e-aineistoja suhteellisen sujuvasti ja löytävän tarvittavat aineistot hyvin. Opiskelijat olivat käyneet tiedonhaun opastuksissa ja kurseilla, joten he olivat verrattain itsevarmoja aineistojen kanssa.

Tutkija-opettajat kuitenkin kommentoivat, että heidän aineistojen etsimistapansa ei ole kovin systemaattinen ja he toivoisivat osaavansa käyttää aineistoja ja tietokantoja entistä paremmin. He olivat hakeneet kirjastosta tukea jonkin verran.

Suurin osa osallistujista käyttivät yleensä yhtä tai kahta tietokantaa aineiston etsimiseen. Näin he saattoivat rajata jotain oleellisia tiedonlähteitä pois. Kynnys uusien tietokantojen käyttöön voi kuitenkin olla korkea.

Osallistujilla ei ollut suuria ongelmia e-aineistojen käytössä, kaikki ainakin kokivat löytävänsä tarvitsemansa aineiston. Yleisiä ongelmia:

- Tietokantojen määrä ja erot
- Tietokantojen ja tietomäärän hallinnan puute
- Kokotekstin puuttuminen
- Hankaluudet e-kirjojen luettavuudessa.

Hakupalveluissa arvostetut ominaisuudet

- Kokotekstin löytyminen
- Vertaisarvioitujen artikkelin helppo löytyminen
- Helppo käyttöliittymä
- Toimiva ja yksinkertainen haku
- Mahdollisimman vähän klikkauksia
- *Related articles* –toiminto tai samankaltainen
- Helppo rajaustoiminto.

Finnan käyttö

Finnaa käytettiin lähinnä kirjojen ja e-kirjojen hakuun, sekä satunnaisesti tieteenalaoppaisiin siirtymiseen. Vain yksi osallistujista käytti Finnaa e-aineistojen hakuun. Lähes kukaan osallistujista ei tiennyt e-aineistotvälilehdestä Oulan Finnan sivuilla ja sen löytäminen oli hankalaa.

Välilehden alta löytyvää aineistoa pidettiin mielenkiintoisena ja relevanttina, mutta käyttäjät epäilivät usein mistä tulokset palveluun nousevat ja kattavatko ne kaikki oleelliset tietokannat.

E-aineistojen käyttö

Tutkija-opettajien e-aineistojen käyttöä voisi helpottaa koulutuksilla ja kevyellä ohjauksella. Koska tutkija-opettajien koulutukseen hakeutumisella voi olla kynnys, heille voisi järjestää lyhyitä koulutuksia, joihin voisi osallistua netin välityksellä.

Opiskelijoiden koulutusta kannattaisi suunnata entistä enemmän aikoihin, jolloin heillä on suurin motivaatio tiedon etsimiseen, eli esimerkiksi ensimmäisille kursseille, joilla heidän tarvitsee etsiä tietoa. Yhdellä tutkija-opettajalla oli hyviä kokemuksia informaation kutsumisesta luennolle mukaan.

Sekä opiskelijoita että tutkija-opettajia olisi hyvä kannustaa useampien tietokantojen käyttöön, ellei yksi tietokanta kata kaikkea alalle oleellista tietoa. Tällä hetkellä käyttäjät tuntuivat toimivan opittujen rutiinien mukaan, joiden rikkominen ilman avustusta voi olla hankalaa.

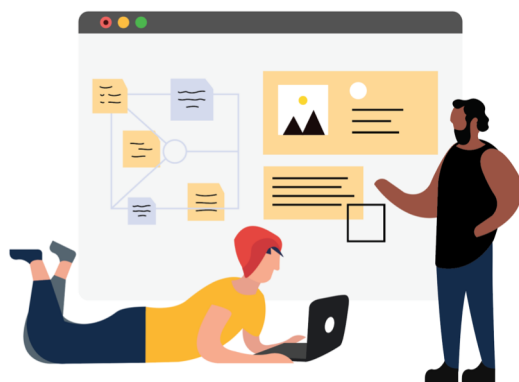
Finna

Myös informaattikkojen opastus ja heidän tarpeidensa huomioiminen Finnan käytön lisäämisessä olisi oleellista, sillä he eivät välttämättä ohjeista Finnan käyttöön tiedonhaun koulutuksessa. Tutkija-opettajat ja opiskelijat pitivät Finnan kautta löytämäänsä aineistoa heille relevanttina, kun he sitä haastattelutilanteessa pääsivät kokeilemaan.

Käyttöliittymää olisi hyvä sujuvoittaa. Ainakin seuraaviin asioihin olisi kehityksessä hyvä kiinnittää huomiota:

- Läpinäkyvyyden lisääminen (esim. mistä aineistoista hakee)
- E-aineistojen löytäminen helpommaksi
- Kokotekstin löytäminen helpommaksi
- Klikkauksien määrän vähentäminen
- Rajausten selkeyttäminen (esim. kaikki lehdet näkyviin)
- Tietokannat-alasivulle lyhyet kuvaukset tietokannoista ja mahdollisesti linkki eri alojen tieteenalaoppaisiin.

Suosittellemme myös, että eri korkeakoulujen Finna-käyttöliittymiä pyrittäisiin yhtenäistämään niin, että parhaat käytettävyyseratkaisut tulisivat käyttöön kaikkialla.

Kirjoittaja

Terhi Väistö

Customer Insight Specialist

050 378 4958

terhi.vaisto@eficode.com

Lisätietoja

Raino Vastamäki

Research Director

050 309 6169

raino.vastamaki@eficode.com

Tykkää meistä

A dark, grayscale illustration of a hand holding a pen, poised to write on a document. The background is filled with faint, ghostly outlines of text and shapes, suggesting a complex document or code. In the center, a white hexagonal callout box contains the word "eficode" in a clean, sans-serif font.

eficode